Приложение № 1 к ООП ООО

Рабочая программа учебного предмета
«Родной (чеченский) язык»
(5 класс)

Обязательная часть учебного плана.
Предметная область: Родной язык и родная литература.

ДОВЗИЙТАРАН КЕХАТ

Программа хIоттийна нохчийн меттан хьехархочунна ишколан дешаран хIинцалерчу тенденцешна а, Iаморан жигарчу методикашна а тIехьажийна йолу дешаран предметан белхан программа хIоттош,
методически гIо-накъосталла даран Iалашонца.

Герггарчу белхан программо хьехархочун таро хуьлуьйтур йу:

1) нохчийн мотт хьехаран процессехь коьртачу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь билгалдаьхначу Iаморан личностни, метапредметни, предметни жамIашка кхачошдолу хIинцалера некъаш кхочушдан (кхин дIа – ФПДС КЙД);

2) билггал йолчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билгалдина дакъа/тема Iаморна дешаран хенан магийнчу герггарчу дIасайекъарх, ткъа иштта дакъойн/темийн Iаморан коьчал карайерзорхьама йалийнчу дешаран гIуллакхдаран коьртачу кепех пайда а оьцуш, рузманан-тематикин планировани кечйан.

Личностни а, метапредметни а жамIаш далийна, коьртачу йукъардешаран ишколехь нохчийн мотт хьехаран башхаллаш тидаме а оьцуш.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмето билгалдо предметашна йукъара уьйраш гуманитарни циклан кхечу дешаран предметашца кхочушйар.

«НЕНАН(НОХЧИЙН)МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Нохчийн мотт – нохчийн халкъан ненан мотт, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт.

Нохчийн мотт хааро а, цуьнан тайп-тайпана кепаш, функциональни тайпанаш карадерзоро а, цуьнан стилистически башхаллех, суртхIотторан таронех кхетаро а, нохчийн маттах тайп-тайпанчу тIекаренан хьелашкахь нийса а, эвсараллица а пайдаэца хааро а билгалдоккху адаман кхиаме хилар.

Нохчийн матто, шен тIекаренан а, ойла йовзийтаран а коьрта функцеш кхочушйеш, адамашна йукъахь уьйр латтайо, адаман кхетам а, дог-ойла а кхолларехь дакъалоцу; нохчийн мотт нохчийн халкъан хаамаш, оьздангаллин ламасташ, истори ларйаран а, йовзийтаран а коьрта гIирс бу.

Ишколехь нохчийн мотт Іамор тIехьажийна ду дешархочун оьздангаллин а, коммуникативни а культура кхачаме йалорна а, цуьнан интеллектан а, кхолларалли а говзалла, ойлайар,иэс, суртхIоттор, ша кхочушден дешаран гIуллакх кхиорна а.

Нохчийн мотт Іаморан чулацам иштта тIехьажийна бу функциональни говзалла, адаман йешаран, текстех кхетаран, тайп-тайпанчу барамийн текстийн хаамах пайдаэцаран, цуьнан мах хадоран, цунах ойлайаран, шен Іалашонашка кхачаран, шен хаарш а, таронаш а шорйаран, йукъараллин дахарехь дакъалацаран интегративни хаар санна, кхиорна. Къамелан а, текстан а гIуллакх нохчийн меттан ишколан курсан къепе кхолларехь коьр-таниг ду.

Цаьрца догIуш долу хаарш а, карадерзарш а далийна Іаморан метапредметни, предметни жамIийн ларамехь, Іаморан чулацамехь (дакъош: «Мотт а, къамел а», «Текст», «Меттан функциональни тайпанаш»).

Дешаран предметан чулацам кхочушбан таро йу классал арахьарчу гIул-лакхдарехь: экскурсеш, тематикин мероприятеш, конкурсаш, и. д.кх.

«НЕНАН (НОХЧИЙН)МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ ІАМОРАН ІАЛАШОНАШ

Коьртачу йукъарчу дешаран программашца нохчийн мотт Іаморан Іалашонаш йу:

патриотизмах кхетар а, иза гучуйаккхар а, нохчийн мотт Нохчийн Республикин шолгIа пачхьалкхан мотт санна, нохчийн халкъан къоман мотт санна ларар;маттаца нохчийн халкъан син хьал лардаран, довзийтаран кепе а, тIекаренан гIирсе а санна кхетаме йукъаметтиг хилар; нохчийн культуре ла-рам гучубаккхар;

нохчийн мотт адаман кхиаран гIирс, йукъараллинуьйр кхолларан гIирс санна караберзор;

нохчийн маттах, цуьнан дIахIоттамах, функцех, нохчийн меттан стилистически гIирсех хаарш карадерзор;литературин меттан норманаш а, къамелан оьздангалла а практикехь карайерзор;жигара пайдаоьцучу а, нуьцкъаллин а дешнийн хьал тодар а, шен къамелехь тайп-тайпанчу

грамматически гIирсех пайдаэцар а; орфографически а, пунктуационни а говзалла кхачаме йалор, шен къамел кхачаме далоран лаам кхиор;

къамелан гIуллакх, адамашна йукъарчу куьцан а, куьцан доцучу а тIекаренан хьелашкахь гонахарчу нахаца эвсара йукъаметтигаш латтош долу коммуникативникарадерзарш кхачаме далор; нохчийн мотт тайп-тайпана хаамаш бовзаран гIирс санна караберзор;

ойланан гIуллакх кхачаме далор, нохчийн мотт Іаморехь дустаран, анализан, синтезан, жамIдаран, тайпанашка дIасадекъаран, билгала йолу бакъонаш дIахIитторан, универсальни интеллектан карадерзарш кхиор;

функциональни говзалла кхиор: хаамийн лехам кхочушбаран, оьшу хаам схьакъасторан а, хийцаран а, тайп-тайпанчу барамехь йолчу текстийн чулацам тидаран, царах кхетаран, пайдаэцаран хаарш; текстан хааман-маьIнин йухакечдаран стратеги а, говзалла а, некъаш а карадерзор; текстах, цуьнан гIуллакхах, йукъарчу маьIнех, маьIнин дIахIоттамах, авторан коммуникативни Іалашонах, меттан гIирсийн гIуллакхах кхетаран кепаш карайерзор.

ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ«НЕНАН (НОХЧИЙН)МОТТ»

ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

Коьртачу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца догIуш, «Ненан мотт (нохчийн)» дешаран предмет йукъайоьду «Ненан мотт а,литератураа» предметни областана, Iамо декхарийлахь долу предмет а йу.

Дешаран хьесапца5 классехь нохчийн мотт Iаморна билгалдаькхина102 сахьт (кIиранахь– 3 сахьт).

«НЕНАН (НОХЧИЙН)МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

5КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн меттан хьал а, исбаьхьалла а (шуьйра дешан хIоттам, дукха маьIнаш долу дешнаш, дешан тIедеанчу маьIнийн кхиаме система, синонимаш а, антонимаш а, кицанаш а, аларш а).

Нохчийн меттан дошкхолладаларан хьелаш (йуьхьанцарчу ишколехь Iамийнчун барамехь). Лингвистикин коьрта дакъош (фонетика, орфоэпи, графика, орфографи, лексикологи, дошкхолладалар, морфологи, синтаксис, пунктуаци). Мотт билгалонан система санна. Мотт адамийн тIекаренан гIирс санна. Меттан а, къамелан а коьрта дакъош: аз, морфема, дош, дешнийн цхьаьнакхетар, предложени.

Мотта,къамела

Мотт а, къамел а. Барта а, йозанан а къамел, монолог а,диалог а,полилог.

КъамелангIуллакхан тайпанаш (къамел дар,ладогIар, йешар, йаздар), церан башхаллаш.

Дахарехь биначу тидамийн буха тIехь а, Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Iилманан-кхетаме литература йешаран буха тIехь а барта монологаналарш кхоллар.

Йешна йа ладоьгIна текст, цу йукъахь дуьйцуш волчун йуьхь хуьйцуш а, барта схьайийцар.

Лингвистически теманашна а (Iамийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха тIехь йолчу теманашна а диалогехь дакъалацар.

Маршалла хаттаран, Iодикайаран, дехаран, баркаллин къамелан кепаш.

Дахарехь а, книгаш йешарехь а зеделлачунна, чулацаман суьртана тIе а тевжаш, тайп-тайпана сочиненеш йазйар (цу йукъахь сочиненеш-миниатюраш а).

ЛадогIаран тайпанаш: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара.

Йешаран тайпанаш: Iаморан, довзийтаран, хьажаран, лехаман.

Барамехь 140 дашал кIезиг йоцчу ладоьгIначу а, йешначу а къамелан тайп-тайпанчу функциональни-маьIнин тайпанийн Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин текстийн чулацамах кхетар.

Текстан тема а, коьрта ойла а билгалйаккхар, текстан чулацамца дог1уш, хаттарш а, царна жоьпаш а х1иттор.

Йозанан кепехь йуьхьанцарчутекстан чулацам ма-барра а, бацбина а бовзийтар.

Iалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжина алар кхоллархьама, меттан гIирсаш къастор.

Йозанехь вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйар.

Тайп-тайпанчу лексически дошамех пайдаэцар.

Текст

Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан тема а, коьрта ойла а. Текстан микротема. Коьрта маьIна чулоцу дешнаш.

Къамелан функциональни-маьIнин тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, ойлайар; церан башхаллаш.

Текстан композиционни дIахIоттам. Абзац текст композиционни-маьIнин дакъошка йекъарангIирс санна.

Текстан дакъош а, предложенеш а вовшахтосугIирсаш: дешан кепаш, цхьанаораман (гергара) дешнаш, синонимаш, антонимаш, йаххьийн цIерметдешнаш, дешан йухаалар.

Дийцаркъамелан тайпа санна. Дийцар.

Текстан маьIнин анализ: цуьнан композиционни башхаллийн, микротемийн, абзацийн, текстехь предложенеш вовшахтосучу гIирсийн а, кепийн а; меттан суртхIотторан гIирсех пайдаэцар (Iамийнчун барамехь).

Йешначу йа ладоьгIначу текстан чулацам ма-барра а, хоржуш а, бацбина а схьабийцар. Дийцархочун йуьхь а хуьйцуш, текстан чулацам схьабийцар.

Текстан хаамаш хийцар: текстан цхьалхе а, чолхе а план.

Меттан функциональни тайпанаш

Меттан функциональни тайпанех лаьцнайукъара кхетам (буьйцучу маттах, функциональни стилех, исбаьхьаллин литературин маттах).

МЕТТАН СИСТЕМА

Фонетика.Графика.Орфоэпи

Фонетика а,графика а лингвистикин дакъош санна.

Аз меттан дакъа санна. Озан маьIна къасторан гIуллакх. Нохчийн меттан мукъачу аьзнийн къепе.

Нохчийн меттан мукъазчу аьзнийн къепе.

Элпийн а, аьзнийн а дазар.Нохчийн алфавитан хIоттам.

Мукъа аьзнаш: деха а, доца а.

Мукъаза аьзнаш: къора а, зевне а.

Сонорни мукъаза аьзнаш.

Къамел дарехь аьзнийн хийцадалар. Фонетически транскрипцин элементаш.

Нохчийн маттахь дешдакъа. Дешдакъа дешан дакъа санна. Тохар.

Дош фонетически къастор.

Орфоэпи лингвистикин дакъа санна.

Интонаци (йиш), цуьнан функцеш. Интонацинкоьрта

элементаш.

Орфографи

Орфографи лингвистикин дакъа санна.

Й элпан нийсайаздар.

Къасторан ***ъ, ь*** хьаьркийн нийсайаздар.

Лексикологи

Лексикологи лингвистикин дакъа санна.

Дош – меттан коьрта дакъа. Цхьа маьIна долу а, дукха маьIнаш долу а дешнаш; дешан нийса а, тIедеана а маьIна.

Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.

Лексически дошамийн тайпанаш а (маьIнин дошам, синонимийн, антонимийн, омонимийн дошамаш), ненан меттан дешнийн хьал карадерзорехь цара ден гIуллакх а.

ЦIена нохчийн а, тIеэцна а дешнаш.

Фразеологи

Фразеологизмаш, церан маьIна, царах пайдаэцар.

Фразеологически эквивленташ оьрсийн маттахь.

Фразеологически дошамаш.

Дешан хIоттам а, дошкхолладалар а

Морфема меттан уггар жима маьIне дакъа санна. Морфемийн тайпанаш.

Дешан лард а, чаккхе а. Орам, дешхьалхе, суффикс.

Цхьанаораман (гергара) дешнаш.

Дошкхолладалар а, дошхийцадалар а.

Нохчийн маттахь дешнаш кхолладаларан коьрта кепаш. Дешнаш кхолладаларехь а, хийцадаларехь а морфемашкахь мукъачу а, мукъазчу а аьзнийн хийцадалар.

Дешнаш кхолладаларан морфемни кеп (дешхьалхенан гIоьнца, суффиксан гIоьнца, дешхьалхенан а, суффиксан а гIоьнца). Лардаш вовшахкхетарца дешнаш кхолладалар. Чолхе дешнаш. Чолхе-дацдина дешнаш.

Дешан морфемни анализ.

Морфологи. Къамелан оьздангалла. Орфографи

Морфологи лингвистикин дакъа санна.

Коьрта къамелан дакъош. Къамелан дакъойн семантически, морфологически, синтаксически башхаллаш.

Коьрта къамелан дакъош, церан грамматически маьIна, морфологически билгалонаш, синтаксически гIуллакх.

ЦIердош

ЦIердош къамелан дакъа санна. ЦIердешан йукъара грамматически маьIна, морфологически билгалонаш,

синтаксически функцеш. Къамелехь цIердешан гIуллакх.

Долахь а, йукъара а цIердешнаш. ЦIердешнийн грамматически классаш. ЦIердешнийн терахь. Цхьаллин йа дукхаллин терахьан кеп бен йоцу цIердешнаш.

ЦIердешнийн легарш. Диъ легар. Дожарийн маьIна.

ЦIердешнийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйар. ЦIердешнаш кхолладаларан некъаш.

ЦIердешнаш морфологически къастор.

Долахь цIердешнийн нийсайаздар.

ЦIердешнашца ***ца*** нийсайаздар.

Оьрсийн маттара тIеэцначу цхьадолчу цIердешнийн нийсайаздар.

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуаци

Синтаксис лингвистикин дакъа санна.

Дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а нохчийн меттан синтаксисан дакъош санна. Коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетаран коьрта тайпанаш(цIеран а, хандешан а).

Предложени а, цуьнан билгалонаш а. Предложенийн тайпанаш, аларан Iалашоне а, эмоцин билгалонеа хьаьжжина.

Дийцаран, хаттаран, тIедожоран; айдаран а, айдаран йоцчу а предложенийн маьIнин а,интонацина башхаллаш.

Предложенин коьрта меженаш (грамматически лард).

Подлежащи а, сказуеми а предложенин коьрта меженаш санна.

Сказуемин подлежащица барт хилар.

Грамматически лардийн масалле хьаьжжина, предложенийн тайпанаш: цхьалхе, чолхе.

Йаьржина а, йаржаза а предложенеш. Предложенин коьртаза меженаш: къастам, кхачам, латтам. Къастам а, и гайтаран тайпаналлин гIирсаш а. Кхачам а (нийса а, лач а), и гайтаран тайпаналлин гIирсаш а. Латтам а, и гайтаран тайпаналлин гIирсаш; маьIне хьаьжжина, латтамийн тайпанаш (хенан, меттиган, даран суьртан, Iалашонан, бахьанин, бараман).

Предложенин цхьанатайпана меженаш, къамелехь цара деш долу гIуллакх. Цхьанатайпанчу меженашца йолчу предложенийн интонацинбашхаллаш.
Цхьанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш долу предложенеш.

ТIедерзарца йолу предложени, интонацин башхаллаш.

ТIедерзар а, и гайтаран гIирсаш а.

Цхьалхечу предложенин синтаксически анализ.

Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш.

Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш пунктуационни кечйар. Диалог.

Йозанехь диалог пунктуационни кечйар. Пунктуаци лингвистикин дакъа санна.

КОЬРТАЧУЙУКЪАРЧУ ДЕШАРАН ТIЕГIАНЕХЬ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМIАШ

ЛИЧНОСТНИ ЖАМIАШ

Коьртачу йукъарчу дешаран нохчийн меттан Герггара белхан программа карайерзоран личностни жамIашка кхочу дешаран а, кхетош-кхиоран а гIуллакхийн цхьааллехь, нохчийн къоман ламасталлин социокультурни, синъоьздангаллин мехаллашца, йукъараллехь тIеэцначу низаман бакъонашца, норманашца догIуш а долуш, цул сов, жамIашаша-шен довзарехь, ша-шен кхетош-кхиорехь, ша-шен кхиорехьадаман чоьхьара хьелаш кхолларехь аьтто а бо.

Коьртачу йукъарчу дешаран нохчийн меттан Герггара белхан программа карайерзоран личностни жамIаша гайта деза позитивни мехаллех кхетаран къепен куьйгаллица болх бан дешархой кийча хилар, цуьнан къепенбуха тIехь а, кхетош-кхиоран гIуллакхдаран коьрта некъаш кхочушдарехь а гIуллакхдаран зеделларг совдаккхар, цу йукъахь кху декъахь:

***Граждански кхетош-кхиоран*:**

гражданинан декхарш кхочушдан а, цуьнан бакъонаш тIеэца а кийча хилар, кхечу адамийн бакъонаш, маршо, бакъдолу хьашташ ларар; доьзалан, дешаран хьукматан, меттигерчу йукъараллин, виначу мехкан, пачхьалкхандахарехь жигара дакъалацар, цу йукъахь нохчийн маттахь йазйинчу литературин произведенешкахь гайтинчу хьелашца дустарехь дакъалацар а; экстремизман, дискриминацин муьлхха а кеп тIецаэцар; адаман дахарехь тайп-тайпанчу йукъараллин институташа дечу гIуллакхах кхетар; коьртачу бакъонех, маршонах,гражданинан декхарех, йукъараллин норманех, нохчийн маттахь йазйинчу литературин произведенешкарчу масаллийн буха тIехь кхиийнчу поликультурни йукъараллехь адамийн вовшашца йолчу йукъаметтигийн бакъонех лаьцна кхетам хилар; цхьаьна тайп-тайпана гIуллакхаш кхочушдан кийча хилар, вовшех кхета, вовшашна гIо дан гIертар; ишколан шайн урхаллехь жигара дакъалацар; гуманитарни гIуллакхдарехь дакъалаца кийча хилар.

***Патриотическикхетош-кхиоран*:**

Нохчийн Республикин пачхьалкхан матто санна нохчийн матто дечу гIуллакхах кхетар; нохчийн мотт, истори а, шен

мехкан культура а йовза лаам гучубаккхар; нохчийн маттаца, шен Даймехкан кхиамашца,Іилманца,исбаьхьаллица,тІеман хьуьнаршца,халкъан къинхьегаман кхиамашца, (цу йукъахь исбаьхьаллин произведенешкахь гайтинарш а), мехала йукъаметтигаш йолуш хилар; Нохчийн Республикин символш, пачхьалкхан дезденош, исторически а,Іаламан а тІаьхьало, хІолламаш, тайп-тайпанчу къаьмнийн ламасташ ларар.

***Синъоьздангаллин кхетош-кхиоран*:**

гІиллакх-оьздангалла къасточу хьелашкахь оьздангаллин мехалла а,норманаш а йовзар; шен леларан, цу йукъахь къамел даран а, шегара даьллачун а, ткъа иштта оьздангаллин, бакъонийн норманашка хьаьжжина, кхечу адамийн леларан а, цаьргара даьллачун а мах хадо кийча хилар, диначу хІуманан хин йолчу тІаьхьалонах кхетар тидаме а оьцуш; йукъараллехь лело ца догІу гІуллакхаш адамийн леларан норманашца а, бакъонашца а цхьаьна ца догІу гІуллакхаш жигара тІецаэцар; шен а, йукъараллин а меттиган хьелашкахь адаман маршо а, жоьпалла а.

***Эстетическикхетош-кхиоран*:**

шен а, кхечу а халкъийн исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепех,ламастех, кхолларалле хкхеташ хилар; исбаьхьаллин эмоцин тІеІаткъамах кхетар; зІенан а, ша-шен гайтаран а гІирсех санна исбаьхьаллин культурин мехаллех кхетар; даймехкан а,дуьненан а исбаьхьаллин мехаллех кхетар; исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепашкахь ша-шен гайтарегІертар.

***Физическикхетош-кхиоран, могашаллин культура а,синхаамийнхьал а кхиоран*:**

шен дахарехь,книгаш йешарехь зеделлачунна тІе а тевжаш, дахаран мехаллех кхетар; шен могашаллина жоьпаллехь хилар а, дахаран могашчу кепана тІехьажам хилар а (аьхна кхача, гигиенин бакъонаш ларйар, дІанисйина дешаран а, садаІаран а раж; диллина физически жигаралла); тІаьхьенех кхетар, зене марздаларш (спирт малар,цигаьрка озар, наркотикашка марзвалар), физически (а,синІаткъаман а, могашаллина зене йолу кхин тайпа кепаш тІецаэцар; кхерамзаллин бакъонаш ларйар, цу йукъахь ишколан меттан дешаран процессехь интернет-гуонехь кхерамзаллин леларан карадерзарш а; халахетарех а, хийцалуш долчу йукъараллин, хааман, Іаламан хьолех а вола хьуьнар хилар, цу йукъахь шена зеделлачух кхеташ а, кхин дІа йолу Іалашонаш хІиттош а; йемал ца беш, ша а, кхиберш а тІеэца хаар; шен а, кхиболчеран а
синхаамийн хьолах кхета хаар, шегара хьал гайтархьама меттан гІирсех нийса пайдаэцар, цу йукъахь нохчийнматтахь йазйинчу

литературин произведенешкарчумасалшна тIе а тевжаш; рефлексин карадерзарш кхиор, шегара а, ткъа иштта кхечу стагера а гIалат дала бакъо хилар къобалдар.

***Къинхьегаман кхетош-кхиоран*:**

технологин а, йукъараллин а хьажаман практикинхьесапаш (доьзалан, ишколан, гIалин, мехкан дозанехь) кхочушдарехь жигара дакъалаца тIехьажам хилар, цу тайпана гIуллакх дIадоло, план хIотто а,ша кхочушдан а хьуьнар хилар;

корматаллаш а,тайп-тайпана къинхьегам а практикехь Iамо дог дар, цу йукъахь Iамочу предметан хаарехпайдаэцаран а, филологаша, журналисташа, йаздархоша бен болх бовзаран а буха тIехь а; къинхьегаме а, къинхьегаман жамIашка а ларам хилар; шен а, йукъараллин а хьашташ тидаме а оьцуш, кхетар-ца харжар, дешаран,дахаран хьесапийн шен траектори дIахIоттор; хиндолчух долу шен хьесапаш схьадийца хаар.

***Экологинкхетош-кхиоран*:**

гонахарчу декъехь хьесапаш кхочушдархьама йукъараллин а, Iаламан а Iилманийн декъехь долчу хаарех пайдаэцар, дечун план хIоттор, гонахарчарна цунах хила тарлучу тIаьхьалонан мах хадор; экологин проблемех лаьцна шена хетарг хьекъале а, нийса а схьаала хаар;

экологин культурин тIегIа лакхайаккхар, экологин проблемаш йаккхий хиларх а, уьш къасто некъаш лаха дезарх а кхетар; гонахарчарна зуламе долу дараш жигара тIецаэцар, цу йукъахь экологин проблемаш ойъу литературин прозведенеш йовзарца кхиънарш а; Iаламна,йукъараллина,технологина йукъахь долчу хьелашкахь гражданина а,хьаштхочо а санна айхьа дан дезачух кхетар; экологин хьажаман практикин гIуллакхдарехь дакъалаца кийча хилар.

***Iилманан довзаран мехаллин*:**

адаман а, Iаламан а, йукъараллин а кхиаран коьртачу низамех, адаманIаламан а,йукъараллин а гуонаца йолчу уьйрех, меттан кхиаран низамех лаьцначу Iилманан кхетамийн вайн заманан къепеца гIуллакхдарехь кхиар; меттан а, йешаран а культура, йешаран говзалла дуьне довзаран гIирс санна карайерзор; ишколан меттан дешаран башхаллаш лоруш, лехаман гIуллакхдаран коьрта хаарш карадерзор; зеделла-чух,диначух, тидамех кхетарна тIехьажам а, шен а, йукъарчу а хьоле кхачаран некъаш кхачаме дало гIертар а.

***Дешархо йукъараллина, Iаламан агуонан хийцалучу хьолех воларан*:**

йукъараллин зеделларг, коьрта йукъараллин гIуллакхаш,

йукъараллехь леларан бакъонаш, норманаш, йукъарлонашкахь а, тобанашкахь а йукъараллин дахаран кепаш дешархоша карайерзор, корматаллин гIуллакхдарца, ткъа иштта доьзал а,кхечу культурин гуонера нахаца йукъараллин зIе хиларан гурашкахь вовшахтоьхна тобанаш а йукъа а лоцуш;

билггал доцчу хьелашкахь зIе хиларан хьашт, кхечеран хаарш а, царна зеделларг а тIеэца кийча хилар; практически гIуллакхдарца шена хууш долчун тIегIа лакхадаккхарехь билггал доцчу хьелашкахь даран хьашт хилар, цу йукъахь кхечу нахах Iама хаар а, цхьаьна гIуллакхдарехь кхечарна зеделлачух девза гIуллакхаш, карадерзарш, керла хаарш тIеэца хаар а; объектех, хиламех лаьцна гипотезаш, цу йукъахь хьалха бевзаш цахилларш а, кхетамаш, ойла кепе йалоран, васташ цхьаьнадалоран говзалла а, керла хаарш а кхио оьшуш хилар а; шен хаарш къен хиларх кхетар, шен кхиаран хьесап хIоттор; коьртачу кхетамех, терминех, кхиаран концепцин декъехь шена хетачух пайдаэца хаар, экономикин, йукъараллин, Iаламан вовшашца йолу уьйр гучуйаккха а, талла а хаар, гонахарчунна Iаткъам бар, Iалашонашка кхачар, кхайкхамаш а, хила тарлун йаккхий тIаьхьалонаш а эшор тидаме а оьцуш, ша дечун мах хадо хаар;

книгаш йешарехь, къамел дарехь, дахарехь зеделлачунна тIе а тевжаш, Iаткъамечу хьолах кхета, хуьлучу хийцамийн, церан тIаьхьалонийн мах хадо; Iаткъамечухьолан мах хадо, тIеэцна сацамаш, дараш нисдан; кхераман, тIаьхьалонан мах хадо а, кепе йало а, зеделларг кхио, хIоьттинчу хьолехь диканиг лаха хаа; кхиаман гаранти йоцуш, гIуллакх дан кийча хила хьуьнар хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМIАШ

1. Дешаран универсальни довзаран дараш карадерзор

***КоьртамаьIнин дараш*:**

меттан дакъойн, меттан хиламийн, процессийн ладаме билгалонаш гучуйаха а, билгалйаха а;

меттан дакъош (хиламаш) тайпанашка дIасадекъаранладаме билгало,жамIдарна а, дустарна а бахьанаш, кхочушйечу анализан критереш къасто; ладамечу билгалоне хьаьжжина, меттан дакъош тайпанашка дIасадекъа;

низаме хьаьжжина дерг а, цхьаьнацадогIург а къасточу факташкахь, хаамашкахь, тидамашкахь гучудаккха; низаме хьаьжжина дерг а, цхьаьнацадогIург а гучудаккхаран критереш йала;

хIоттийна дешаран декхар кхочушдарна оьшучу текстан

хааман къоьлла гучуйаккха;

меттан процессаш Іаморехь бахьанин-тІаьхьалонан уьйраш гучуйаха; дедукцин а, индукцин а ойланаш сацарх, тера йогІу ойланаш сацарх пайдаэцарца жамІаш дан; уьйрех лаьцна гипотезаш кепе йало;

текстийн тайп-тайпанчу кепашца,меттан тайп-тайпанчу дакъошца болх барехь дешаран хьесап кхочушдаран кеп шен лаамехь харжа, кхочушдаран варианташ йустуш а, гІолехь вариант хоржуш а, ша билгалйина критереш тидаме оьцуша.

***Коьрталехаман дараш*:**

хаттарех пайдаэца мотт Іаморехь хааран лехаман гІирсах санна;

хьолан бакъ долчун а,лууш долчун а йукъара цхьаьнацадогІург гойту хаттарш кепе дало а, долуш дерг а,лоьхуш дерг а шен лаамехь дІахІотто а;

шена хетарг а, кхечарна хетарг а бакъ хиларх лаьцна гипотеза кхолла, шена хетарг а, ойла а тІечІагІйан;

дарийн алгоритм хІотто, дешаран хьесапкхочушдарехь цунах пайдаэца;

меттан дакъойн, процессийн, бахьанин-тІаьхьалонан уьйрийн, объектийн вовшашца йозуш хиларан башхаллаш дІахІитторехь ша хІоттийнчу планаца жима таллам бан;

лингвистически таллам (эксперимент) барехь схьаэцначу хааман мегаш хиларан а, бакъхиларан а мах хадо; биначу тидаме, талламе хьаьжжина, жамІаш ша кепе дало; схьаэцна жамІаш бакъхиларан мах хадоран гІирсаш караберзо;

процессийн,хиламийн кхин дІа хила тарлуш долу кхиара, тера догІучу хьелашкахь церан тІаьхалонаш а билгалйаха, ткъа иштта керлачу хьелашкахь а, контексташкахь а церан кхиарах лаьцна шайна хетарг ала.

***Хаамца болх бар*:**

деллачу дешаран хьесапе а, йалийнчу критерешка а хьаьжжина, хаамаш лахарехь а, схьакъасторехь а тайп-тайпанчу кепех, гІирсех,жоп дехарх пайдаэца;

текстaшкахь, таблицашкахь, схемашкахь белла хаам схьакъасто, талла, къепе бало, хааман кхетам бала, цуьнан жамІ дан;

чулацамехь болу хаам бакъ хиларе а, мегаш хиларе а хьаьжжина, текстан мах хадорхьама а, дешаран хьесапаш кхочушдаран Іалашонца оьшучу хаамах кхетархьама а ладогІаран а, йешаран а тайп-тайпанчу кепех пайдаэца;

хІиттийнчу Іалашонашка хьаьжжина,цхьана йа масех хьостанера хаамаш схьаэцархьама,жамІдархьама,къепе балорхьама маьІнин йешарх пайдаэца;

тайп-тайпанчу хаамийн хьостанашкара тера догІу тІечІагІдаршкаро (цхьа ойла, верси бакъйеш йа харцйеш йолу);

хаам луш йолу уггар гIолехь кеп (текст, презентаци, таблица, схема) ша схьахаржа а, кхочушден хьесапаш, коммуникативни хIоттаме хьаьжжина, чолхе йоцчу схемашца, диаграммашца, кхечу графикица, церан вовшех йозуш хиларца гайта а;

хьехархочо йеллачу йа ша хIоттийнчу критерешца хааман тешаме хиларан мах хадор;

хаамаш къепе бало а, эвсараллица дагахь латто а.

2. Дешаран универсальни коммуникативни дараш карадерзор

***ТIекаре*:**

тIекаренан хьелашка,Iалашонашка хьаьжжина, хетарг кхолла а, цунах кхета а, эмоцеш гайта;диалогашкахь а, дискуссешкахь а,барта монологически къамелехь а,йозанан текстaшкахь аша (шена хетарг)гайта;

тIекаренан ишарш йаран (дешнашца боцу)гIирсаш бовза, йукъараллин хьаьркийн маьIнех кхета;

къовсаме хьелаш кхолладаларан бахьанаш довза, къовсамаш малбан, дагадовла;

кхечеран дагахь долчух кхета, къамелхочуьнца лараме хила, хьайн дуьхьалонаш оьздачу кепе йерзо;

диалог/дискусси дIайахьарехь йийцаре йиллинчу темица догIу хаттарш дала а, хьесап кхочушдарна а,дика лаарца йолчу тIекаренна тIетарна атIехьажийна йолу ойланаш ала а;

шена хетарг диалоган кхечу декъашхошна хетачунна дуьхьалхIотто, башхаллаш а,позицийн тера хилар а гучудаккха;

йиначу меттан анализан, кхочушйинчу лингвистически экспериментан, талларан, проектан жамIаш нахана гуш-хезаш довзийта;

презентацин Iалашо а, аудиторин башхаллаш а лоруш, къамел даран барам ша харжа, цуьнга хьаьжжина, иллюстрацин материалах пайдаэцарца барта а, йозанан а текстaш хIитто.

***ЦхьаьнагIуллакхдар*:**

билггал йолу проблема кхочушйарехь тобанца а,ша а бен болх гIолехьхиларх кхета а, цунах пайдаэца а, йуьхьарлаьцна Iалашо кхочушйарехь вовшашца зIе хиларан тобанан кепех пайдаэцар оьшуш хилар билгалдаккха;

цхьаьна гIуллакхдаран Iалашо йуьхьарлаца, цу Iалашоне кхача цхьаьна дараш хIитто: гIуллакх дIасадекъа, барт бан, цхьаьна бечу белхан процесс а, жамI а дийцаре дан; масех адамна хетачун жамI дан, куьйгалла дан, тIедиллар кхочушдан, муьтIахь хила кийча хилар гучудаккха;

цхьаьна бен болх вовшахтохаран план хIотто, шен гIуллакх къасто (вовшашца зIе хиларан массо а декъашхочунна

бакъахьа хетарг а,церан таронаш а лоруш), тобанан декъашхошна йукъахь хьесапаш дІасадекъа, белхан тобанийн кепашкахь дакъалаца (дийцаре диллар, вовшех дагавалар, «хьен штурм», кхийерш а);

белхан шен дакъа кхочушдан, оцудекъехьлакхарчу жамІашка кхача, тобанан кхечу декъашхойн дарашца шен дарийн уьйр хилийта;

йукъарчу балха тІехь ша дакъалацаран эвсараллинмах хадо вовшашца зІе хиларан декъашхоша шаьш хІиттийнчу критерешца; жамІаш йуьхьанцарчу хьесапцаа, тобанан хІора декъашхочун цу жамІашка кхачоран гІуллакхца адуста, жоьпаллин гуо дІасабекъа а, тобанна хьалха отчет йала кийча хила а.

3. Дешаран универсальни регулятивни дараш карадерзор

***Ша-шен вовшахтохар*:**

дешаран а, дахаран а хьелашкахь кхочушйен проблемаш гучуйаха;

сацам баран тайп-тайпана некъаш довза (ша цхьамма, тобанехь сацам бар, тобано сацам бар);

хьесап кхочушдаран алгоритм (йа цуьнан дакъа)ша хІотто, болчу гІирсашка а, шен таронашка а хьаьжжина, дешаран хьесап кхочушдаран кеп къасто, сацаман йеллаварианташ тІечІагІйан;

дарийн план ша хІотто, иза кхочушйарехь оьшу нисдарш йукъадало;

шена хетарг къасто а, шен сацамах жоьпаллатІеэца а.

***Ша-шен таллар*:**

ша-шен талларан(цу йукъахь къамелан а), ша-шен догдаийтаран,рефлексинтайп-тайпана кепаш карайерзо;

дешаран хьолан нийса мах хадо а, иза хийцаран план йало а;

дешаран хьесап кхочушдарехь хила тарлуш йолу халонаш ган а, хийцалучу хьелашна адаптаци йан а;

гІуллакхдаран жамІашка кхачаран (цакхачаран) бахьанех кхето; коммуникативни аьтто цахиларан бахьанех кхета а, уьш ца хилийта хаа а, карадерзийнчу къамелан зеделлачун мах хадо, тІекаренанІалашонашка а, хьелашка а хьаьжжина, шен къамел нисдан а; тІекаренан Іалашонан а,хьелийн а жамІ цхьаьнадаран мах хадо.

***Синхаамийн интеллект*:**

шен а, кхечеран а синхаамаш тІехь урхалла даран хьуьнар кхио;

синхаамаш хиларан бахьанаш гучудаха а, талла а; кхечу стеган дагахь долчух а, цуьнан бахьанех а кхета, къамелан хьал а толлуш; шен синхаамаш гайтаран кеп нисйан.

***Ша а, кхиберш а тIеэцар*:**

кхечу стагах а, цунна хетачух а кхеташ хила; ша а, кхиверг а гIалатвала бакъо йолушхиларх кхета;

ша а, кхиберш а,йемал ца беш, тIеэцар; цIеначу дагара хила;

гонахарчу дерригенна а Іуналла дан йиш цахиларх кхета.

ПРЕДМЕТАН ЖАМIАШ

5КЛАСС

Дешархо Iемар ву:

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн меттан хьолах а, исбаьхьаллех а кхеташ хила, цунна тешалла деш долу масалш дало.

Лингвистикин коьрта дакъош,меттан а, къамелан а коьрта дакъош довза (аз, морфема, дош, дешнийн цхьаьнакхетар, предложени).

Мотта,къамела

Барта а, йозанан акъамелан, монологан а,диалоган а йукъара башхаллаш билгалйаха;хIора дийнан дахарехь а, дешарна тIехьажийна долу хьесапаш кхочушдарехь акъамелан гIуллакхдарантайпанийн башхаллаш тидаме эца.

Дахарехьбиначу тидамийн, Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Iилманан-кхетаме йолу литература йешаран буха тIехь барамехь 5предложенел кIезиг доцу барта монологически аларш хIитто.

Лингвистически теманашна йолчу диалогехь а (Iамийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха тIехь йолчу диалогехь/полилогехь адакъалаца (барамехь3 репликелкIезиг йоцуш).

Къамелан тайп-тайпанчу функциональни-маьIнин тайпанийн Iилманан-дешаран, исбаьхьаллинтексташка ладогIарантайп-тайпанакепаш карайерзо: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара.

Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хьажаран, довзийтаран, Iаморан, лехаман.

Барамехь 90 дашал кIезиг йоцу йешнайа ладоьгIна текст барта схьайийца; йуьйцуш волчун йуьхь хийцарца текст схьайийца.

Барамехь 140 дашал кIезиг йоццу ладоьгIначу а, йешначу а къамелан тайп-тайпанчу функциональни-маьIнин тайпанийн Iилманан-дешаран,исбаьхьаллин текстийн чулацамах кхета: барта а, йозанехь а текстан тема а, коьрта ойла а билгалйаккха; текстан чулацамца догIу хаттарш хIитто а, царна жоьпаш дала а; йозанан кепехь йуьхьанцарчутекстан чулацам ма-барра а, бацбина а бовзийта (ма-дарра схьадийцарехь йуьхьанцар-чутекстан барам 90 дашал кIезиг хила ца беза; дацдинчу схьадийцарехь – 95 дашалкIезиг хила ца беза).

Iалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжинаалар кхоллархьама, меттан гIирсаш къасто.

Йозанехь вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукъахь 80 – 90дешан барам болу текст

тIера схьайазйеш а; 10 – 15дашах лаьтта дешнийн диктант йазйеш а, хьалха Iамийна нийсайазйаран бакъонаш ларйеш хIоттийнчу 80 – 90дешан барам болчуйозучу текстан буха тIехьдиктант йазйеш а; тайп-тайпанчу лексически дошамех пайдаэца хаа; бартакъамелехь а, йозанехь а къамелан оьздан-галла ларйан.

Текст

Текстан коьрта билгалонаш йовза; текст композиционни-маьIнин дакъошка (абзацашка) йекъа;текстан дакъош а, предложенеш а вовшахтосугIирсаш (дешан кепаш, цхьанаораман(гергара) дешнаш, синонимаш, антонимаш, йаххьийн цIерметдешнаш, дешан йухаалар)бовза; шен текст (барта а, йозанан а) кхолларехь оцу хаарех пайдаэца.

Текстан, цуьнан композиционнибашхаллийн маьIнин анализ йан,микротемийн а, абзацийн а масаллакъасто.

Текстан башхалонаш билгалйаха, цуьнан коьрта билгалонашца (тема, коьрта ойла, предложенийн грамматически уьйр, маьIнин цхьаалла, гIеххьа йуьзна хилар) йогIуш хиларе хьаьжжина а; къамелан функциональни-маьIнин тайпанан текст хиларе хьаьжжина а.

Текст кхолларан практикехь (Iамийнчун барамехь) текстан коьртачу билгалонех а, къамелан функциональни-маьIнийн башхаллех а, меттан функциональни тайп-тайпаналлех а долчу хаарех пайдаэца.

Текст кхолларан практикехь текстан (дийцар) коьрта билгалонех долчухаарех пайдаэца.

Дахарехь,книгаш йешарехь зеделлачунна тIе а тевжаш,тексташ-дийцарш кхолла;чулацаман суьртана тIе а тевжаш,тексташ кхолла; (цу йукъахь барамехь 3йа цул сов предложенел кIезиг йоцу сочиненеш-миниатюраш а; барамехь 60 дашал кIезиг йоцу классехь йазйеш йолу сочиненеш а).

Кеп талхийна текст йухаметтахIотто; йуьхьанцарчу текста-на тIе а тевжаш, йухаметтахIоттийна текст нисйан.

ЛадоьгIначу а, йешначу а Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин,Iилманан-кхетамейолчутекстийн хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: план хIотто (цхьалхе, чолхе) кхин дIа а текстан чулацам барта а, йозанан кепехь а йухаметтахIотторан Iалашонца;текстан чулацам,цу йукъахь дийцархочун йуьхь хуьйцуш а, схьабийца;тайп-тайпанчу хьостанашкара хаам схьахаржа а, цу йукъахьлингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, дешаран гIул-лакхдарехь цунах пайдаэца а.

Йеллачу темехула болу хаам презентацин кепехь схьагайта.

Шен/кхечу дешархоша кхоьллина тексташ церан чулацам кхачаме балоран Iалашонца тайан (бакъ йолу материал таллар, текстан йуьхьанцара маьIнин анализ – маьIнин цхьаалла,

дозуш хилар, хаамаш хилар).

Меттан функциональни тайпанаш

Буьйцучу меттан, функциональни стилийн, исбаьхьаллин литературин меттан башхаллашкъасто.

МЕТТАН СИСТЕМА

Фонетика.Графика.Орфоэпи

Аьзнийн башхалонаш билгалйаха; озана а, элпана йукъарчу башхаллех кхета, аьзнийн системин башхалонаш билгалйаха. Зевне а, къора амукъаза аьзнаш, деха а, доца а мукъа аьзнаш хазарехь къасто а, нийса дІаала а.

Дешнашдешдакъошка декъа а, уьш нийса дІаала а. Оьрсийн маттара тІеэцна дешнаш аларехь нохчийн меттан аьзнийн къепено а, интонацино а тІеІаткъам барца кхоллалуш йолу акцент дІайаккха.

Барта а, йозанца а дешан фонетически къастам бан.

Интонацин коьрта дакъош къасто.

Дешнаш аларан а, нийсайаздаран а практикехь фонетикех, графикех, орфоэпех долчу хаарех пайдаэца.

Орфографи

Нийсайаздаран практикехь орфографех долчу хаарех пайдаэца (цу йукъахь ду ***й*** элпан а, къасторан***ъ, ь***хьаьркийн анийсайаздарх долу хаарш а).

Лексикологи

Дешанлексически маьІна къасто.

Къамелехь цхьа маьІна долчу а, дукха маьІнаш долчу а дешнех нийсачу а, тІедеанчу а маьІнехьпайдаэца.

Синонимаш, антонимаш, омонимаш йовза.

Лексически дошамех пайдаэца хаа (маьІнин дошамах, синонимийн, антонимийн, омонимийн дошамех).

ЦІена нохчийн а, тІеэцна а дешнаш довза.
Къамелехь дешнех,церан лексически цхьаьнадар тидаме а оьцуш, пайдаэца,
.

Фразеологи

Фразеологизмаш йовза. Фразеологизмийн маьІна дийца, уьш синонимашца а, йукъарчу дешнийн цхьаьнакхетаршца а хийца.

Къамелехь фразеологически карчамехпайдаэца, пайдаэцаран гуо, тІекаренан хьелаштидаме а оьцуш.

Дешнийн лексически анализ йан (Іамийнчун барамехь).

Оьрсийн маттахь фразеологически эквиваленташ харжа.

Дешан хІоттам а, дошкхолладалар а

Дашехь морфемаш йовза (орам, дешхьалхе, суффикс, чаккхе), дешан лард схьакъасто.

Цхьанаораман (гергара) дешнаш харжа а, къасто а. Дешнийн кхолладаларехь а, хийцадаларехь а морфемашкахь хийцалуш долу аьзнаш каро.

Схьадевлла а, схьадовлаза а долчу дешнийн лардаш къасто. Дошкхолладаларан коьрта кепаш, дешнийн кхолладаларан зІенаш къасто.

Дешхьалхенана, суффиксана гІоьнца а, ткъа иштта лардаш вовшахкхетарца адешнаш кхолла.

Дешнийн морфемни анализ йан.

Чолхе дацдина дешнаш нийса дІаала а, царах нийса пайдаэца а.

Морфологи. Къамелан оьздангалла. Орфографи

Морфологин коьрта кхетамаш бовза.

Коьртачу къамелан дакъойн ладаме билгалонаш хаа. Дешнийн лексико-грамматически тайпанех санна къамелан дакъойх, дешан грамматически маьІнех, нохчийн маттахь дешарна тІехьажийна хьесапаш кхочушдарна леринчу къамелан дакъойн къепех долчу хаарех пайдаэца.

Къамел дарехь а, тайп-тайпана меттан анализ кхочушйарехь а морфологех долчу хаарех пайдаэца.

ЦІердош

ЦІердошкъамелан дакъа санна довза, йукъарчу маьІне а, хаттаре а хьаьжжина;цуьнан грамматически билгалонаш, синтаксически гІуллакх къасто; къамелехь цо дечу гІуллакхах кхето.

ЦІердешнийн дукхаллин терахьан кепаш нийса кхолла а, къамелехь царах пайдаэца а. Долахь а, йукъара а цІердешнаш къасто а, къамелехь царах нийса пайдаэца а.

ЦІердешнийн грамматически классаш йовза.

1-, 2-, 3-, 4-чуй легарехь долчу цІердешнийн оьшучу дожаран кеп нийса кхолла а, къамелехь цунах пайдаэца а. ЦІердешнийн нийсайаздаран норманаш (цу йукъахь цІердешнашца ***ца*** нийсайаздаран норма а)ларйан.

ЦІердешнашна морфологически къастам бан.

Оьрсийн маттацадуьстича, нохчийн маттахь цІердешнийн башхаллех кхета.

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуаци

Синтаксисан дакъош довза (дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а); предложенера дешнийн цхьаьнакхетарш къасто; коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетарийн тайпанаш довза (цIеран, хандешан); дешнийн цхьаьнакхетаршна а, цхьалхечу предложенешна а синтаксически анализ йан; чолхечу предложенешна пунктуационни анализ йан (Iамийнчун барамехь);тайп-тайпана меттан анализ кхочушйарехь а,къамел дарехь а синтаксисах, пунктуацех долчу хаарех пайдаэца.

Чолхейовлазайолу цхьалхе предложенеш йовза; цхьанатайпанчу меженашца чолхейевлла цхьалхе предложенеш, цхьанатайпанчу меженашца йукъара дош долу а,тIедерзарцайолу а предложенеш а чулоцуш;аларан Iалашонехьаьжжина (дийцаран, тIедожоран, хаттаран),эмоцин билгалоне хьаьжжина (айдаран, айдаран йоцу), грамматически лардийн масаллехьаьжжина (цхьалхе, чолхе), коьртаза меженаш хиларе хьаьжжина (йаьржина, йаржаза),предложенеш йовза; предложенин коьрта а (грамматически лард), коьртаза а меженаш къасто (Iамийнчун барамехь).

Диалогически а, монологически акъамелехь, кехат тIехь, дIакхайкхорехь, и.д.кх.тIедерзарх пайдаэца.ПредложенехьтIедерзар а, подлежащи а вовшах къасто. Сацаран хьаьркаш хIитторах кхето.

ТIедерзарца, цхьанатайпанчу меженашца, цхьанатайпанчу меженашца йукъара дош долчу предложенешкахь; ма-дарра къамелаца йолчу предложенешкахь; хуттургаш йолчу а, хуттургаш йоцчу а уьйраца дозуш долчу дакъойх лаьттачу чолхечупредложенешкахь сацаран хьаьркаш хIитторан пунктуационни норманаш йозанехь ларйан; йозанехь диалог кечйан.

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

5 КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойна, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Терахь	ГIуллакхдаран коьрта тайпанаш	ЖамIдаран кеп.	Электронни дешаран ресурс.
		Разделан	Талламан-	Кхоллараллин				
Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР								
1.1	Iамийнарг карладаккхар	3	1	0		Текст йешар, къамелан дакъош, предложенийн меженаш карлайахар.	Барта хаттар Йозанан таллар Диктант	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosham/ ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Дерриг:		**3**	**1**	**0**				
Дакъа 2. МАТТАХ ЛАЬЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ								
2.1	Нохчийн	2	0	0		Дукха маьIнаш долчу дешнийн лексически	Барта хат-	www. deshar-

.	меттан хьал а, исбаьхьалла а. Лингвистика маттах лаьцна Іилма санна. Лингвистикин коьрта дакъош					маьІнийн анализ йан, дешан нийса а, тІедеана а маьІнаш, синонимийн могІарерчу дешнийн а, анто-нимийн а маьІнаш дуста. Йиначу анализан буха тІехь нохчийн меттан хазаллех а, хьолах а хетарг ша кепе дало. Лингви-стикин коьртачу дакъойн башхалонаш билгалйаха. Дешнаш а, йукъараллин хьаьркаш а (некъан хьаьркаш, сервисан хьаьркаш, хьалххенцара хьаьркаш, математикин символаш, и.д.кх.) йустар-на бахьанаш къасто. Хьаьркийн къепен а, адамийн тІекаренан гІирсан а санна меттан башхалонаш билгалйаха. Меттан а, къамелан а коьрта дакъош каро а, дуста а (йуьхьан-царчу ишколехь Іамийнчун барамехь)	тар (устный опрос)	kho.ru ps95.ru/dikdosham/ ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Дерриг:		**2**	**0**	**0**				
Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А.								
3.1.	Мотт а, къамел а. Монолог. Диалог. Полилог. Мотт гІуллакхдар санна	2	1	0		Дахарехь биначу тидамийн, Іилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Іилманан-кхетаме йолу литература йешаран буха тІехь барта монологически аларш хІитто. Йешна йа ладоьгІна текст барта схьайийца, цу йукъахь дийцархочун йуьхь хуьйцуш а. Лингвисти-чески теманаша йолчу диалогехь а (Іамийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха тІехь йолчу диалогехь/ полилогехь а дакъалаца. Барта а, йозанехь а текстан тема а, коьрта ойла а билгалйаккха; текстан чулацамца догІу хаттарш	Йозанан таллар (письмен-ный опрос) Диктант	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosham/ ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

						хIитто а, царна жоьпаш дала а. Йуьхьанцарчу текстан чулацаман анализ йан, йозанан кепехь ма-барра а, бацбина а иза бовзийта. Дахарехь а, книгаш йешарехь а зеделлачунна, чулацаман суьртана тIе а тевжаш, тайп-тайпана сочиненеш йазйар (цу йукъахь сочиненеш-миниатюраш а)		
Дерриг:		**2**	**1**	**0**				
Дакъа 4. ТЕКСТ								
4.1.	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан композиционни дIахIоттам. Къамелан функцинальни-маьIнин тайпанаш.	2	0	0		Текстан коьрта билгалонаш йовза; текст композиционни-маьIнин дакъошка (абзацашка) йекъа. Текстан предложенеш а, дакъош а вовшахтосу гIирсаш (дешан кепаш, цхьанаораман (гергара) дешнаш, синонимаш, антонимаш, йаххьийн цIерметдешнаш, дешан йуха-алар) бовза; шен текст (барта а, йозанан а) кхолла-рехь оцу хаарех пайдаэца. Текстан анализ йан а, башхалонаш билгалйаха а, цуьнан коьрта билгало-нашца (тема, коьрта ойла, предло-женийн грамма-тически уьйр, маьIнин цхьаалла,гIеххьа йуьзна хи-лар) йогIуш хиларе хьаьжжина а; къамелан функ-циональни-маьIнин тайпанан текст хиларе хьаьжжина а.	Йозанан таллар Практиче-ски болх	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosham/ ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
4.2.	Дийцар къамелан тайпа санна. Текстан маьIнин анализ.	3	0	0		Текстехь бийцинчу хиламийн, процессийн уьйр билгалйаккха.Дахарехь, книгаш йешарехь зеделла-чунна тIе а тевжаш, къамелан функциональни-маьIнин тайпанан (дийцар) тексташ кхолла; чу-лацаман суьртана тIе а тевжаш, тексташ кхолла;Кеп	Барта хат-тар Йозанан таллар	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosham/

	Текстан хаамаш хийцар					талхийна текст йухаметтахIотто; йуьхьанцарчу текстана тIе а тевжаш, йухаметтахIоттийна текст нисйан.Шен/кхечу дешархоша кхоьллина тексташ тайан, церан чулацам кхачаме балоран Iалашонца: бакъ йолчу материалан мах хадо, текстан анализ йан, маьIнин цхьаалле, дозуш хиларе, хаам хиларе хьаьжжина. Йуьхьанцара а, тайина а тексташ йуста		ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Дерриг:		**5**	**0**	**0**				
Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ								
5.1	Меттан функциональни тайпанаш (йукъара кхетам)	2	0	0		Меттан тайп-тайпанчу функциональни тайпанийн (буьйцучу меттан, функциональни стилийн (Iилма-нан, гIуллакхан, публицистически), исбаьхьаллин литературин меттан)тексташ йовза	Барта хат-тар	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosham/ ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Дерриг:		**2**	**0**	**0**				
Дакъа 6.МЕТТАН КЪЕПЕ								
6.1	Фонетика. Графика. Орфоэпи	1 1	0	1		Къамелан озан маьIнан къасторан гIуллакха кхета, масалш дало.Йалийнчу билгалонашш къамелан аьзнаш довза, дешан аьзнийн хIот там бовза.Йалийнчу билгалонашца аьзнаш тайпанашка декъа. Зевне а, къора а мукъаз аьзнаш, деха а, доца а мукъа аьзнаш къасто	Ша-шен мах хадор «Жам1дара н кехатца» Сочинени	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosham/ ps95.ru/nohchiyn

						Транскрипцин элементийн гIоьнца дешнаг аларан а, йаздаран а башхаллех кхето. Деша аьзнийн а, элпийн а хIоттамаш буста Дешнаш дешдакъошка декъа а, дешнаг цхьана могIанера вукху могIане нийс сехьадаха а. Iалашонца а, эмоцин билгалонц а тайп- тайпана долу аларш нийсачу интонацица ала	Барта хат-тар Йозанан таллар	-tezaurus/
6.2	Орфографи	3	0	0		Нийсайаздаранпрактикехь орфографех долчу хаарех пайдаэца (цу йукъахь ***й*** элпан а, къасторан ***ъ, ь*** хьаьркийн а нийсайаздарх долу хаарш а). Оьшу хаам каро а, цунах пайдаэца а.	Барта хат-тар Йозанан таллар	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosham/ ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
6.3	Лексикологи	7	0	0		Дешан лексически маьIнехкхето тайп-тайпанчу кепашца (цхьанаораман (гергара) дешнаш харжар; синонимаш, антонимаш, омонимаш харжар; дешан маьIна къастор, контексте хьаьжжина а, маьIнин дошаман гIоьнца а). Цхьа маьIна долу а, дукха маьIнаш долу а дешнаш довза, дешан ний-са а, тIедеана а маьIнаш къасто. Йеллачу билгалонца дешан нийса а, тIедеана а маьIнаш дуста. Синонимаш, антонимаш,	Барта хат-тар Йозанан таллар Тестирова-ни	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosham/ ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

						омонимаш йовза, дукха маьІнаш долу дешнаш а, омонимаш а къасто. ЦІена нохчийн а, тІеэцна а дешнаш довза.Тайп-тайпанчу лексически дошамашкахь (маьІнин дошамаш, синонимийн, антони-мийн, омонимийн дошамаш) оьшу хаам каро а, цунах пайдаэца а.		
6.4	Фразеологи	3	1	0		Фразеологизмаш йовза. Фразеологизмийн маьІна дийца, уьш синонимашца а, йукъарчу дешнийн цхьаьнакхетаршца а хийца. Къамелехь фразеологически кар-чамех пайдаэца, пайдаэцаран гуо а, тІека-ренан хьелаш а лоруш.	Тестирова-ни Барта хат-тар Йозанан таллар	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosha m/ ps95.ru/nohchiyn -tezaurus/
6.5	Дешан хІоттам а, дошкхолладалар а	1 0	1	1		Морфемин меттан уггар жимачу маьІнечу декъан санна башхалонаш билгалйаха. Дашехь морфемаш йовза (орам, дешхьал-хе, суффикс, чаккхе), дешан лард схьакъа-сто.Дешнийн кхолладаларехь а, хийцада-ларехь а морфемашкахь хийцалуш долу аь-знаш каро.Дешнийн морфемни анализ йан. Цхьанаораман (гергара) дешнаш къасто а, харжа а	Диктант Барта хат-тар Йозанан таллар Изложени	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosha m/ ps95.ru/nohchiyn -tezaurus/
Дерриг:		**3**	**2**	**2**				

		4						
Дакъа 7. МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОЬЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ								
7.1	Морфологи лингвистикин дакъа санна	1	0	0		Дешан грамматически маьІнин башхаллаш билгалйаха а, церан анализ йан а, лексически маьІница дуьстича. Коьрта къамелан дакъош а, церан кепаш а (Іамийнчун барамехь), гІуллакхан къамелан дакъош а (йукъара кхетам) довза. Морфологин коьрта кхетамаш бовза. Коьртачу къамелан дакъойн ладаме билгалонаш хаа. Дешнийн лексико-грамматически тайпанах санна къамелан декъах, дешан грамматически маьІнех, нохчийн маттахь дешарна тІехьажийна декхарш кхочушдарна леринчу къамелан дакъойн къепех долчу хаарех пайдаэца. ЦІердешнаш, билгалдешнаш, хандешнаш довза. Тайп-тайпана меттан анализ кхочушйарехь а, къамел дарехь а морфологех долчу хаарех пайдаэца.	Йозанан хаттар	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosham/ ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
7.2	ЦІердош	14	1	0		ЦІердешан йукъара грамматически маьІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш къасто а, церан башхалонаш билгалйаха а. Къамелехь цІердашо кхочушдечу гІуллакхах кхето.Долахь а, йукъара а цІердешнаш, са долу а, са доцу а хІума билгалйен цІердешнаш къасто.ЦІердешнийн легарш къасто.	Тестировани Барта хаттар Йозанан	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosham/ ps95.ru/nohchiyn

						ЦІердешнийн грамматически классаш йовза. ЦІердешнийн дукхаллин терахьан кепаш нийса кхолла а, къамелехь царах пайдаэца а.ЦІердешнийн морфологически анализ йан. ЦІердешнийн нийсайаздаран норманаш (цу йукъахь цІердешнашца ца нийсайаздаран норма а) ларйан.	таллар	-tezaurus/
Дерриг:		**15**	**1**	**0**				
Дакъа 8. СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОЬЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ								
8.1	Синтаксис лингвистикин дакъа санна. Дешнийн цхьаьнакхетар	6	0	1		Синтаксисан дакъош довза (дешнийн цхьаьнакхетара, предложени а). Сацаран хьаьркийн функцеш къасто. Предложенера дешнийн цхьаьнакхетарш къасто; коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетарийн тайпанаш довза (цІеран, хандешан). Дешнийн цхьаьнакхетарехь дешнаш цхьаьнакхетаран норманаш талхор къасто.	Барта хаттар Йозанан таллар Изложени Зачет	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdoshaм/ ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
8.2	Цхьалхе шинахІоттаман предложени	22	1	1		Аларан Іалашоне хьаьжжина (дийцаран, тІедожоран, хаттаран), эмоцин билгалоне хьаьжжина (айдаран, айдаран йоцу), грамматически лардийн масалле хьаьжжина (цхьалхе, чолхе), коьртаза меженаш хиларе хьаьжжина (йаьржина, йаржаза) предложенеш	Диктант Тестировани Барта хат-	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdoshaм/

						йовза а, церан башхалонаш билгалйаха а. Йаьржи-на, йаржаза предложенеш къасто, уьш йустарна бахьанаш каро а, йуста а. Предложенин коьрта а, коьртаза а меже-наш къасто (Іамийнчун барамехь). Цхьанатайпанчу меженашца, тІедерзарца чолхейевлла цхьалхе предложенеш йовза. ТІедерзарх пайдаэца диалогически а, монологиче-ски а къамелехь, кехат тІехь, дІакхайкхорехь, и.д.кх.Цхьалхечу а, чолхечу а предложенешкахь сацаран хьаьркаш хІитторан пунктуационни норманаш йозанехь ларйан.Цхьалхечу предложенин синтаксически анализ йан. Цхьалхе, чолхе предложенеш йовза.	тар Йозанан таллар Сочинени	ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Дерриг:		**27**	**1**	**2**				
Дакъа 9. КАРЛАДАККХАР								
9.1	Іамийнарг карладакк-хар, т1ечІагІдар.	2	0	0		Іамийнарг карладаккхар, тІечІагІдар. ЦІердешнийн, билгалдешнийн, хандешнийн тайп-тайпана меттан анализ кхочушйарехь а, къамел дарехь а морфоло-гех долчу хаарех пайдаэца.Цхьалхечу предложенин синтаксически анализ йан. Цхьалхе, чолхе предло-женеш йовза.	Барта хат-тар Зачет	www. deshar-kho.ru ps95.ru/dikdosham/ ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Дерриг:		2	0	0				

Дакъа 10. ЖамIдаран таллар								
10.1	Сочинени	2		2		Сочинени язйан		
10.2	Изложени	2		2		Изложени язйан		
10.3	Талламан белхаш	6	6			Талламан болх йазбан		
Дерриг:		10	6	4				
Программица сахьтийн барам		102						

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

5 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Жам1даран кеп.
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолларалралин белхаш		
	МАТТАХ ЛАЬЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ (2 с.)					
1	Нохчийн меттан хьал а, исбаьхьалла а.	1	0	0		Барта хаттар
2	Лингвистика маттах лаьцна Іилма санна.	1	0	0		Йозанан таллар
	КАРЛАДАККХАР (3 с.+ 1с.)					
3	1амийнарг карладаккхар. Дешан чаккхенгахь шала мукъаза элпан	1	0	0		Барта хаттар
4	Къамелан дакъош. Ц1ердош.Ц1ердешан дожарш.	1	0	0		Барта хаттар.
5	Билгалдош.	1	0	0		Йозанан таллар
6	**Хаарш талларан болх**	**1**	**1**	**0**		Диктант
	СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОЬЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ ДЕШНИЙН ЦХЬАЬНАКХЕТАР (6 с. + 1 с)					
7	Синтаксисах, пунктуацех лаьцна кхетам.	1	0	0		Барта хаттар.
8	Сацаран хьаьркаш а, церан функцеш а.	1	0	0		Барта хаттар
9	Дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а	1	0	0		Йозанан таллар

	синтаксисан дакъош.					
10	Дешнийн цхьаьнакхе-тар а, цуьнан билгало-наш а.	1	0	0		Барта хаттар
11	Коьртачу дешан мор-фологически билгало-нашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхета-ран коьрта тайпанаш (цIеран а, хандешан а).	1	0	0		Йозанан тал-лар
12	**Изложени**	1	0	1		Изложени
	ТЕКСТ (5 с.)					
13	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан композиционни дIахIоттам.	1	0	0		Барта хаттар
14	Къамелан функциональни маьIнин тайпанаш.	1	0	0		Барта хаттар
15	Дийцар къамелан тайпа санна.	1	0	0		Барта хаттар
16	Текстан маьIнин ана-лиз.	1	0	0		Барта хаттар
17	Текстан хаамаш хийцар.	1	0	0		Йозанан тал-лар
	ЦХЬАЛХЕ ШИНАХ1ОТТАМАН ПРЕДЛОЖЕНИ (21 с. + 2 с.)					
18	Предложени а, цуьнан билгалонаш а. Предло-женийн тайпанаш.	1	0	0		Йозанан тал-лар
19	**Талламан болх**	1	1	0		Диктант
20	Дийцаран предложенийн маьIнин а, интонацин а башхаллаш.	1	0	0		Барта хаттар
21	Хаттаран предложенийн маьIнин а, интонацин а башхаллаш.	1	0	0		Йозанан тал-лар

22	ТIедожоран предложе-нийн маьIнин а, интона-цин а башхаллаш.	1	0	0		Барта хаттар
23	Айдаран а, айдаран йоцчу а предложенийн маьIнин а, интонацин а башхаллаш.	1	0	0		Йозанан тал-лар
24	Предложенин чакк-хенехь сацаран хьаьркаш.	1	0	0		Барта хаттар
25	Интонаци.	1	0	0		Йозанан тал-лар
26	**Сочинени**	1	0	1		Сочинени
27	Подлежащи.	1	0	0		Барта хаттар
28	Сказуеми.	1	0	0		Йозанан тал-лар
29	Предложенин коьртаза меженаш.	1	0	0		Барта хаттар
30	Кхачам.	1	0	0		Йозанан тал-лар
31	Къастам.	1	0	0		Барта хаттар
32	Латтам.	1	0	0		Йозанан тал-лар
33	Грамматически лар-дийн масалле хьаьжжи-на, предложенийн тай-панаш: цхьалхе, чолхе.	1	0	0		Барта хаттар
34	Йаьржина а, йаржаза а предложенеш.	1	0	0		Йозанан тал-лар
35	Предложенин цхьана-тайпана меженаш, къамелехь цара деш до-лу гIуллакх.	1	0	0		Барта хаттар
36	Предложенин цхьана-тайпанчу меженашца йукъара дешнаш.	1	0	0		Барта хаттар
37	ТIедерзар. Т1едерзарехь сацаран	1	0	0		Барта хаттар

	хьаьркаш.					
38	Цхьалхечу предложе-нин синтаксически къастам.	1	0	0		Йозанан тал-лар
39	Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш.	1	1	0		Йозанан тал-лар
40	Ма-дарра къамелехь сацаран хьаьркаш.	1	0	0		Практически болх
41	***МОТТ А, КЪАМЕЛ А (2 с. .+ 1 с.)***					
	Мотт а, къамел а.	1	0	0		Барта хаттар
42	Монолог. Диалог. Поли-лог.	1	0	0		Йозанан тал-лар
43	**Талламан болх.**	1	1	0		Диктант
	ФОНЕТИКА. ГРАФИКА *(11 с. + 1 с.)*					
44	Фонетика а, графика а линг-вистикин дакъош санна.	1	0	0		Барта хаттар
45	Аз меттан дакъа санна. Озан маьІна къасторан гІуллакх.	1	0	0		Йозанан тал-лар
46	Нохчийн меттан мукъачу аьзнийн система.	1	0	0		Барта хаттар
47	Нохчийн меттан мукъазчу аьзнийн система.	1	0	0		Йозанан тал-лар
48	Къамелан дарехь аьзнийн хийцадалар.	1	0	0		Барта хаттар
49	Фонетически транскрипцин элемен-таш.	1	0	0		Йозанан тал-лар
50	Дешдакъа. Тохар.	1	0	0		Барта хаттар
51	Аьзнаш, элпаш цхьаьнадар.	1	0	0		Йозанан тал-лар
52	Нохчийн алфавитан хІот-там. Дош фонетически къастор.	1	0	0		Барта хаттар

53	Орфоэпи лингвистикин дакъа санна.	1	0	0		Йозанан тал-лар
54	Интонаци, цуьнан функ-цеш. Интонацин коьрта Элементаш	1	0	0		Ша-шен мах хадор «Жам1даран кехатца»
55	**Сочинени.**	1	0	1		Сочинени
	ОРФОГРАФИ (3с)					
56	Орфографи лингвисти-кин дакъа санна.	1	0	0		Барта хаттар
57	Й элпан нийсайаздар.	1	0	0		Йозанан тал-лар
58	Къасторан ъ, ь хьаьркийн нийсайаздар.	1	0	0		Барта хаттар
	ЛЕКСИКОЛОГИ (7 с.)					
59	Лексикологилингвистикин дакъа санна.	1	0	0		Барта хаттар
60	Дош – меттан коьрта дакъа. Цхьа маьIна долу а, дукха маьIнаш долу а дешнаш.	1	0	0		Йозанан тал-лар
61	Дешан нийса а, тIедеана а маьIнаш.	1	0	0		Барта хаттар
62	Синонимаш. Антони-маш. Омонимаш.	1	0	0		Йозанан тал-лар
63	Синонимаш. Антони-маш. Омонимаш.	1	0	0		Барта хаттар
64	Лексически дошамийн тайпанаш а, ненан мет-тан дешнийн хьал кара-дерзорехь цара ден гIул-лакх а.	1	0	0		Йозанан тал-лар
65	ЦIена нохчийн а, тIеэц-на а дешнаш.	1	0	0		Барта хаттар
	ФРАЗЕОЛОГИ (3 с. + 1 с.)					
66	Фразеологизмаш, церан маьIна, царах пайдаэцар.	1	0	0		Барта хаттар.

67	**Талламан болх. Тест №1.**	1	1	0		Тестировани
68	Фразеологически дошамаш.	1	0	0		Йозанан таллар
69	Лексикологих 1амийнарг карладаккхар.	1	0	0		Барта хаттар
	ДЕШАН Х1ОТТАМ А, ДОШКХОЛЛАДАЛАР А (10 с. + 2 с.)					
70	Морфема меттан уггар жима маьIне дакъа.	1	0	0		Барта хаттар
71	Дешан лард.	1	0	0		Йозанан таллар
72	Морфемийн тайпанаш: орам.	1	0	0		Барта хаттар
73	Морфемийн тайпанаш: дешхьалхе.	1	0	0		Йозанан таллар
74	**Талламан болх.**	1	1	0		Диктант
75	Морфемийн тайпанаш: суффикс.	1	0	0		Барта хаттар
76	Морфемийн тайпанаш: чаккхе.	1	0	0		Йозанан таллар
77	Цхьанаораман (гергара) дешнаш.	1	0	0		Барта хаттар
78	Нохчийн маттахь дешнаш кхолладаларан коьрта кепаш.	1	0	0		Йозанан таллар
79	Дешнаш кхолладаларехь а, хийцадаларехь а морфемашкахь мукъачу а, мукъазчу а аьзнийн хийцадалар.	1	0	0		Барта хаттар
80	Дешнийн морфемни анализ.	1	0	0		Йозанан таллар
81	**Изложени**	1	0	1		Изложени
	МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОЬЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ (17 с. + 1с.)					

82	Морфологи лингвистикин дакъа.	1	0	0		Барта хаттар
83	ЦIердош къамелан дакъа санна.	1	0	0		Йозанан таллар
84	ЦIердешан йукъара грамматически маьIна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш.	1	0	0		Барта хаттар
85	Къамелехь цIердешан гIуллакх.	1	0	0		Йозанан таллар
86	Долахь а, йукъара а цIердешнаш, церан нийсайаздар.	1	0	0		Барта хаттар
87	ЦIердешнийн грамматически классаш.	1	0	0		Йозанан таллар
88	ЦIердешнийн терахь.	1	0	0		Барта хаттар
89	ЦIердешнийн терахь.	1	0	0		Тестировани
90	Цхьаллин йа дукхаллин терахьан бен кеп йоцу цIердешнаш.	1	0	0		Йозанан таллар
91	ЦIердешнийн легарш.	1	0	0		Барта хаттар
92	ЦIердешнийн легарш.	1	0	0		Йозанан таллар
93	Дожарийн маьIна.	1	0	0		Йозанан таллар
94	Дожарийн маьIна.	1	0	0		Практически болх
95	ЦIердешнаш кхолладаларан некъаш.	1	0	0		Барта хаттар
96	ЦIердешнаш кхолладаларан некъаш.	1	0	0		Практически болх
97	ЦIердешнашца **ца** нийсайаздар.	1	0	0		Йозанан таллар
98	ЦIердешнаш морфологически къастор.	1	0	0		Барта хаттар.
99	**Шеран талламан болх.**	1	1	0		Диктант

	Карладаккхар (3 с.)					
100	Предложенин коьрта, коьртаза меженаш.	1	0	0		Практически болх
101	ТIедерзарца йолу пред-ложени, интонацин башхаллаш.	1	0	0		Йозанан тал-лар
102	Монолог. Диалог.	1	0	0		Зачет
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		102	6	4		

Хьехаран-методикин латтор

Дешархочунна:

1.Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. Соьлжа-Г1ала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.

2.Учебник Овхадов М.Р., Махмаев Ж.М., Абдулкадырова Р.А., «Нохчийн мотт» 5 класс. Соьлжа-Г1ала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.

3.Мациев А.Г. Нохчийн-оьрсийн словарь. (Чеченско-русский словарь). – Грозный: ФГУП «ИПК «Грозненский рабочий», 2010. – 656 с.

Хьехархочунна:

1.Тимаев А.Д., Ирезиев С-Х.С-Э., Абубакаров А.Х. Практический курс морфологии чеченского языка. – Грозный: ФГУП «Издательский комплекс «Грозненский рабочий», 2012. –176 с.

2.Хьехархочунна г1оьнна «5-чу классехь нохчийн мотт хьехаран методически куьйгалла», Соьлжа-Г1ала АО «ИПК «Грозненский рбочий»-2019

3.Эдилов. С.Э. Самукъане грамматика. 5-11 классашна дешаран пособи. (Занимательная грамматика. Учебное пособие для 5-11 классов). – Грозный: «Арфа-Пресс», 2012. – 368 с.

4.Эдилов С.Э. Ловзуш, Iема. Юьхьанцарчу классийн хьехархошна методически пособи. (Играя, учимся. Методическое пособие для учителей

начальных классов). – Грозный: ГУП «Книжное издательство», 2007. – 430 с.
5.Эдилов С. Э. Изложени язйан 1амор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 240 аг1о.
6.Эдилов С. Э. Сочинени язйан 1амор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 160 аг1о.

Хаамийн-ресурсийн латтор

1.Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка)//URL: http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus
2.Образовательный портал «Чеченская электронная школа» //URL:https://desharkho.ru
3.Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам //URL: https://ps95.ru/dikdosham/ru